

SEBASTIANO DA ROVIGNO (*Sebastiano Schiavone*), drvorezbar i intarzyst (Rovinj, oko 1420 — Venecija, 11. IX. 1505). Kao laik ulazi 1461. u red olivetanaca u Padovi; boravi u samostanima u Mantovi, Veroni, Monte Olivetu, Maggioreu, Firenci, Ferrari i Veneciji. Za samostansku crkvu Sant'Elena u Veneciji rezbario i intarzijama ukrasio 34 korska sjedala (vedute svjetskih gradova) zajedno sa svojim učenikom Giovanijem da Veronom.

SECESIJA, stilski izraz koji se potkraj XIX. st. pojavljuje u Beču i Münchenu (*Jugendstil*), a osnovne su mu značajke valovita linija, plošnost i stilizacija, naglašena dekorativnost te asimetričnost. Naziv se upotrebljava i za umj. pokrete u Europi koji potkraj XIX. st., suprotstavljajući se akademizmu i službenim staleškim organizacijama, osnivaju vlastite udruge.

U Hrvatskoj 1897. skupina umjetnika istupa iz Društva umjetnosti i pod vodstvom V. Bukovca, R. Frangeša-Mihanovića i R. Valdeca osniva stalešku organizaciju Društvo hrvatskih umjetnika. Borba lik. umjetnika za afirmaciju dio je općega pokreta hrv. moderne, čiji zamah traje 1897 — 1903. Pojavljuju se prvi programski tekstovi koji teorijski određuju »novu umjetnost« (Dežmanov uvodnik u časopisu »Mladost« — siječanj 1898) te nastaju prva ostvarenja modernoga stila (oprema časopisa »Vienac«). Za tu je lik. skupinu karakteristično djelomično preuzimanje estetskih norma iz bečke i Münchenske secesije u nastojanju da se uklape u nove struje lik. stvaranja (osobito u arhitekturi i primijenjenoj umjetnosti).

Ideje moderne arhitekture koje u Beču zastupa O. Wagner prenosi u Zagreb njegov učenik *V. Kovačić*. U tekstu »Moderna arhitektura« on ustaje protiv oponašanja pov. stilova i zalaže se za moderni način gradnje, od kojega se zahtijeva logičnost i praktičnost, i koji će arhitekturni prostor prilagoditi potrebama suvremena načina stanovanja. Osim toga, arhitektura kao umjetnost mora biti individualna. Kovačić samo kod nekih građevina primjenjuje stilske elemente bečke secesije (kuće u Masarykovo ul. 21 i 23, 1907), poticaje engl. Domestic Revivala (vila Frangeš, 1910) i Mackintoshove arhitekture (vila u Masarykovo ul. 9/1, 1905).

Radi podizanja umj. razine domaće arhitekture Kovačić je osnovao 1906 (zajedno s Podhorskim i Bastlom) Klub hrvatskih arhitekata u okviru kojega modernu arhitekturu zastupaju još *H. Ehrlich* i *E. Schön*. Stilske oblike secesije pod utjecajem austr. i njem. arhitekture dosljednije primjenjuje skupina mladih arhitekata školovanih u inozemstvu (*A. Baranyai*, *V. Bastl*, *I. Fischer*, *L. Kalda*, *R. Lubynski* i *D. Sunko*).

S. se u arhitekturi Zagreba pojavljuje 1897/98 (kuća Rado, Strossmayerov trg 7), ali prve čistije primjere stila grade arhitekti *L. Hönigsberg* i *J.*

Deutsch (zgrada ljekarne Pečić, Ilica 43, 1899). U njihovu se projektantsko-građevnom poduzeću zapošljava *V. Bastl* donoseći iz Beča oblike i dekorativne elemente Wagnerove škole (zgrada Trgovačko-obrtničke komore i Etnografskoga muzeja, 1903; kuća Kallina u Masarykovo ul. 19, 1903; kuća Rado, Trg bana Josipa Jelačića 5, 1903; »Elsa fluid«, Jurišićeva 1, 1905; zgrada Centralne štedionice s kavanom »Korzo«, 1906). Među mnogobrojnim realizacijama toga poduzeća ističu se secesijske zgrade u Kurelčevoj ul. 3, 1905; na sjeveroist. uglu Petrinjske i Hatzove ul., 1910. te u Ilici 11, 1913. Pod utjecajem Olbricha i Schöntala nastaju prvi projekti *A. Baranyaija* (vila Tišov, Pantovčak 54, 1900), koji od 1905. zajedno sa S. Benedikom gradi niz stambenih i poslovnih zgrada (kuća Popović, Trg bana Josipa Jelačića 4 — s Meštrovićevim reljefom u glaziranoj keramici; zgrada na sjeverozap. uglu Boškovićeve i Petrinjske ul., 1906; kuće u Mihanovićevoj 18, 1908, na ist. uglu Gundulićeve i Mihanovićeve, 1909; u Palmotićevoj ul. 7, 1910; Palača Srpske banke — danas HRTV, Jurišićeva 4, 1910). Posebno uspješno oblikuje mnogobrojne vile usvajajući Hoffmannovu koncepciju građenja i unutrašnjega prostornog uređenja (vlastita vila i vila Benedik na Tuškancu, 1909; vila Ilić na Paunovcu 7, 1920). Jedan od reprezentativnijih primjera secesijske arhitekture u Zagrebu je Sanatorij — danas Dječja bolnica (Klaićeva 18, 1908) *I. Fischera*. Utjecaje sjevernonjem. arhitekture donose *R. Lubinski* i *D. Sunko*. Lubinski projektira niz najamnih zgrada (kuća u Nazorovo ul. 3, 1908; kuće Hipotekarne banke na Prilazu Gj. Deželića 42, 44 i 46, 1911; kuće na Svačićevu trgu 8, 1910. i u Palmotićevoj 5, 1911) i najvrednije djelo secesijske arhitekture u Hrvatskoj, zgradu Nacionalne i sveučilišne biblioteke (1910—13). Sunkove malobrojnije, izrazitije secesijske građevine karakteriziraju mali otvori i rijetki dekorativni elementi na širokim zidnim ploham (uglovnica u Petrinjskoj ul. 5, 1913. i Žerjavićeva 72, 1914). Tradicionalnijeg su izgleda secesijske građevine koje projektiraju arhitekti i graditelji *L. Kalda* (zgrada današnje Narodne banke, Jurišićeva 17), Greiner i Waronig (kuće u Jurišićevo ul. 26 i Nazorovo ul. 1, 1905), O. Munder, J. Kaučić, F. Florschütz, A. Gyketta, te Pollak i Börnstein.

U Splitu dekorativne secesijske oblike pod utjecajem Beča primjenjuju arhitekti *Š. Nakić* (kuća V. Andrića na Narodnome trgu, 1900) i *K. Tončić* (zgrade Sumpornoga kupališta u Marmontovo ul. 4, 1903). Autor prvoga regulacijskog plana Splita *P. Senjanović* u svojim se tekstovima zalaže za domaću graditeljsku tradiciju u duhu funkcionalnih konstruktivnih oblika, primjerenih suvremenim čovjekovim potrebama.

A. BARANYAI i S. BENEDIK, kuća na Trgu bana J. Jelačića u Zagrebu s reljefom I. Meštrovića

R. LUBINSKI, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu

Značajnija ostvarenja secesijske arhitekture nastaju u Osijeku. God. 1900. gradi se historicističko-secesijska zgrada židovske škole — danas Pravni fakultet (W. C. Hofbauer), 1903. poklanja grof Pejačević gradu secesijski bunar (W. C. Hofbauer), a reprezentativne secesijske zgrade podižu D. Sunko (Podružnica Prve hrvatske štedionice, 1910), *V. Aksmanović* (kino »Urania«, 1912) i mađ. arhitekt *I. Lay* (Glavna pošta, 1912). Posebnu cjelinu čine kuće na S strani današnje Europske avenije (od br. 10 do 24), sagrađene 1904—06, čija su pročelja, željezne ograde balkona i vrtova ukrašeni mnogobrojnim secesijskim motivima. *A. Slaviček*, uz *Aksmanovića* i *Hofbauera*

V. BASTL, detalj kuće *Kallina* u Masarykovej ul. u Zagrebu

najistaknutiji arhitekt osječke secesije, projektira reprezentativne secesijske kuće u Europskoj aveniji (kuće *Povischil*, 1904. i *Sauter*, 1905), te u Županijskoj ul. 8 i 28, 1903; *Radićevoj* ul. 31, 1904; *Trgu bana Jelačića* 3, 1906.

Austr., mađ. i tal. utjecaji vidljivi su na secesijskim zgradama koje u okviru ubrzana urbanističkoga razvoja, započeta već u historicizmu, podižu u Rijeci arhitekti *E. Ambrosini* (zgrada na *Korzu* 9, 1907; hotel »*Bristol*«, *Krešimirova* 12, 1909; blok kuća u *Ul. N. Cara*, 1910), *C. Pergoli* (zgrada današnjega Medicinskoga fakulteta, 1903), *Vilim Raucher*

K. TONČIĆ, Sumporno kupalište u Marmontovoj ul. u Splitu

V. AKŠMANOVIĆ, zgrada kinematografa *Urania* u Osijeku

(osnovna škola na Brajdicama, 1906), *L. Luppis* (osnovna škola Kozala, 1911), *Arturo Hering* (zgrada »Transjuga«, 1912), *Franjo Mathiassi* (kuća na Korzu 38, 1912), *Eugenio Celligoi* i *Theodor Träxler* (Teatro »Fenice«, 1914). Secesijski objekti grade se i u Puli (hotel »Riviera«, 1909), u tadašnjim primorskim turističkim naseljima, te u manjim gradovima kontinentalne Hrvatske (Lipik).

Početak secesije u slikarstvu naznačuje skupina mladih umjetnika izložbom »Hrvatski salon« u Umjetničkome paviljonu u Zagrebu 1898. Iste godine u

travnju izlazi secesijski opremljen 15. broj zagrebačkoga časopisa »Vienac«, a uz izložbu »Hrvatskoga salona« izlaze četiri broja istoimene publikacije.

Usmjeren u prvome redu na tumačenje pojava nove umjetnosti u Beču, glavni teorijsko-promidžbeni spis Pilarova studija »Secesija« obuhvaća sažete teorije mladih umjetnika: sloboda umj. stvaranja, pojednostavnjenje vanjskoga oblika i obogaćenje sadržaja umjetnosti, ukidanje razlike između tzv. visoke i primijenjene umjetnosti te sinteza lik. oblikovanja (*Gesamtkunstwerk*), uz zahtjev da umjetnost valja raširiti u sve slojeve naroda. Ostvarenjima ipak skromnija, secesija u Hrvatskoj obuhvaća nekoliko struja koje su proizašle iz suprotnosti između nastojanja umjetnika da se priključe suvremenu razvoju u Europi i želje da očuvaju (ili stvore) nacionalni karakter umjetnosti.

U djelima nekih umjetnika »Hrvatskoga salona« uočava se nov način oblikovanja, ali se secesija u njima očituje u prvome redu u idealističkome otklonu od stvarnosti u motivu, najčešće nadahnutu literaturom i mitom, koji simbolizira subjektivne osjećaje i iracionalno. Simbolistička primjena boje pojavljuje se već 1897. kod *B. Čikoša-Sesije* u kompozicijama za zgradu u Opatičkoj 10 (»Dante pred vratima purgatorija«) i upotpunjuje u djelima iz idućih godina (»Psiha«, 1898; ciklus »Innocentia«, 1900). Slično su rađena neka platna *V. Bukovca* (»Dedal i Ikar«, 1898; »Raj«, 1899), koji se secesiji priklonio plošnom, dekorativnom obradom svojih uobičajenih motiva (»Fantazija«, 1906), načinom koji je *R. Auer* primjenjivao u slikanju ženskoga tijela s naznakama kiča. Poslije 1904. glavni su predstavnici simbolizma *M. Rački* i *E. Vidović*, prvi velikim kompozicijama jakih svjetlosnih kontrasta i kolorističkih efekata, u kojima opće teme smjenjuju motivi iz Dantea (»Pred vratima smrti«, 1904; »Grad Dis«, 1906; »Prijelaz preko Aheronta«, 1907), a drugi svojim gotovo monokromnim platnima u kojima je motiv sveden na lirski i simbolistički ugođaj (»Angelus«, 1907; »Ribarske lađe u Chioggi«, 1908).

U grafici, koja se u Hrvatskoj tek poč. stoljeća razvija u samostalan umj. izraz, simbolistički se ugođaji javljaju kod *M. Cl. Crnčića* (»Suton«, oko 1900), *M. Račkog* (ilustracije Danteove »Božanstvene komedije«) i *D.*

T. KRIZMAN, *Alegorija jeseni*, litografija u boji. Zagreb, Kabinet grafike HAZU

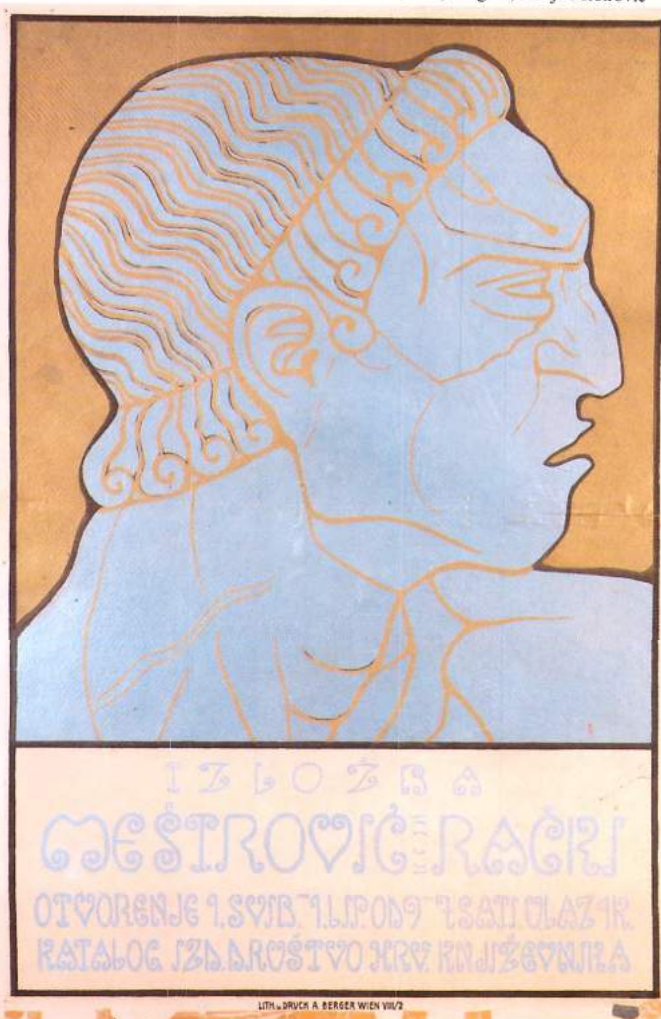
B. ČIKOŠ-SESIJA, *Dante pred vratima purgatorija*. Zagreb, Institut za suvremenu povijest

Kokotovića. U toj je tehnici najistaknutiji predstavnik *T. Krizman*, čije litografije u boji (*»Alegorija jeseni«*, 1904) i bakropisi (*»Mary Delvard«*, 1908; *»Autoportret«*, 1917) pripadaju dekorativnoj struji secesije pod vidljivim utjecajem jap. drvoreza uočljivom i u nekim radovima njegovih učenika *Anke Krizmanić* i *I. Benkovića*.

Obogaćujući skulpturu tematski i žanrovski, u prvome valu secesije sudjeluju kipari *R. Frangeš-Mihanović* i *R. Valdec*. Niz Frangešovih skulptura (reljef *»Filozofija«*, 1897; *»Navještenje«*, 1900; *»Bijeg u Egipat«*, 1904; *»Let duše«*, 1904) pojednostavnjenih masa, meke modelacije i valovita ritma mogu se smatrati primjermima za secesiju u kiparstvu. Rani Valdecovi reljefi imaju obilježje literarnoga simbolizma (*»Ljubav sestra smrti«*, 1897), a među kasnijim radovima secesijska su obilježja vidljiva u djelima sa stiliziranim biljnim ukrasima i dinamičnom linijom obrisa (*Kranjčevićev nadgrobni spomenik u Sarajevu*, 1912). Aplikacijama mozaika i nar. ornamenata na nadgrobne spomenike sudjelovao je oko 1900. u novim kretanjima *I. Rendić*. Stvaranje tzv. nacionalnoga stila bit će preokupacija *I. Meštrovića*. Nakon prve faze u kojoj se simbolistička ideja miješa s rođinovskim načinom oblikovanja (*»Zdenac života«*, 1905), a secesija jače dolazi do izražaja u slikovito modeliranim portretima (*»T. Krizman«*, 1905), on se okreće ostvarenju zamišljene cjeline spomen-hrama na Kosovu (*»Veliki udovica«*, 1908; *»Kraljević Marko«*, 1910). Snaga Meštrovićeve skulpture i nacionalni mit tzv. južnoslavenstva doveli su do prevladavanja monum. mentalizirajuće struje drugoga vala hrv. secesije, poglavito u Društvu *»Mešulić«* (ciklus dekorativnih slika o Kraljeviću Marku M. Račkoga, T. Krizmana i Lj. Babića, skulptura T. Rosandića).

Pozornost kojom moderni arhitekti pristupaju oblikovanju svake pojedinosti potiče razvitak i afirmaciju domaćega obrta. Proizvodi od kovana željeza (Pavao Cernjak, radionica Modec i Devidé), keramike (tvornice Kallina i Schreiner) i obojena stakla (Marinkovićev zavod za slikanje staklenih prozora) često i skromnijim građevinama daju stilsku prepoznatljivost. Po nacrtima arhitekata Pilara, Kovačića, Baranyaija i Lubinskog izrađuju namještaj tvornice *»Bothe i Ehrmann«* i Prva hrvatska udruga za stolarske i dekorativne proizvode. Za obnovu umj. obrta koja polazi od ideja G. Sempera i engl. pokreta (uvjetovanost oblika izborom materijala i sukladnost ornamenta i konstrukcije predmeta) zalažu se T. Krizman i lik. kritičar K. Strajnić. *T. Krizman* 1910. sastavlja program za osnivanje

I. MEŠTROVIĆ, plakat za izložbu Meštrović—Rački (1910). Zagreb, Atelje Meštrović

I. RENDIĆ, nadgrobni spomenik Petru Preradoviću na Mirogoju u Zagrebu

umjetno-obrtnoga zavoda i otvara vlastitu školu. Posebno se istaknuo na području tiskarskih proizvoda u kojima je dekorativna struja secesije u Hrvatskoj bila najrasprostranjenija. Njegovi radovi (plakati »Mary Delvard«, 1907; tipografska rješenja »Savremenika«, 1911) ističu se vrsnoćom i znalačkom primjenom grafičkih tehnika. Njegovi su prethodnici R. Auer (plakat za II. izložbu Društva hrvatskih umjetnika, 1900), M. Cl. Crnčić (plakat »Hrvatski svesokolski slet«, 1906) i B. Čikoš-Sesija (ilustracije Kranjčevićevih pjesama, 1908). Na istome području djelovanja istaknuli su se M. Rački (plakat za izložbu Društva hrvatskih umjetnika »Medulić«, 1910) i Lj. Babić.

LIT.: V. Kovačić, Moderna arhitektura, Život, 1900, 1. — I. Kršnjavi, Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba, HK, 1905, 1. — Lj. Babić, Umjetnost kod Hrvata, Zagreb 1943. — B. Jakac, Sveučilišna biblioteka u Zagrebu, Peristil, 1962, 4—5. — V. Novak Oštrić, Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić« (katalog), Zagreb 1962. — L. Dobronić, Zagrebački arhitekti Hönigsberg i Deutsch, Zagreb 1965. — B. Gagro, Putevi modernosti u hrvatskom

POSUDA ZA VOĆE. Osijek, Muzej Slavonije

NADGROBNI SPOMENIK OBITELJI OGRIZEK U OSIJEKU, detalj (nacrt A. Slavičeka)

STOLAC. Osijek, Muzej Slavonije

SECESIJA,
medalja za vojnički
»Casino«,
djelo R.
Valdeca.
Zagreb,
Arheološki
muzej

slikarstvu, u katalogu: Počeci jugoslovenskog modernog slikarstva, Beograd 1972. — Z. Posavac, Nova umjetnost zagrebačke secesije, 15 dana, 1974, 4—5. — R. Gotthard Škiljan, Plakat u Hrvatskoj do 1941 (katalog), Zagreb 1975. — B. Gagro, Hrvatska skulptura građanskog perioda, u katalogu: Jugoslovenska skulptura 1870—1950, Beograd 1975. — Isti, Hrvatska grafika u prvoj polovini XX stoljeća, u katalogu: Jugoslovenska grafika 1900—1950, Beograd 1977. — J. Uskoković, Mirko Rački, Zagreb 1979. — Ž. Čorak, Grafički dizajn u hrvatskoj secesiji, ŽU, 1980, 29—30. — O. Maruševski, Tomislav Krizman za naš umjetnički obrt, Bulletin JAZU, 1982, 2. — A. Laslo, Individualno stanovanje u Zagrebu od 1900 do 1940, Arhitektura, 1983—84, 186—188. — V. Zlamalik, Bela Csikos Sesia, Zagreb 1984. — A. Laslo, Rudolf Lubinski, prilog definiciji stambenog tipa, Arhitektura, 1984—85, 189—195. — Likovna umjetnost u Osijeku 1900—1940 (katalog), Osijek 1986. — R. Matejčić, Kako čitati grad — Rijeka jučer, danas, Rijeka 1988. — A. Rubbi, Secesija u Puli, ČIP, 1989, 4. — T. Premerl, Hrvatska moderna arhitektura između dva rata, Zagreb 1989. — V. Zlamalik, Ogled o secesiji i simbolizmu, Peristil, 1989, 31—32. —

M. Kezić, Arhitektura secesije u Splitu, Split 1991. — G. M. Ivanković, Secesijski duh u arhitekturi i životu Osijeka (katalog), Osijek 1995. K. Ko.

SEDER, Đuro, slikar (Zagreb, 29. XI. 1927). Diplomirao 1953. na Akademiji u Zagrebu, gdje je od 1981. profesor. Usavršavao se kod M. Tartaglie. Bio je član grupe »Gorgone« (1959—66). Njegovo slikarstvo karakteriziraju dvije jasno odijeljene faze, prva je u znaku informela i redukcionizma (karakterističnoga za »Gorgonu«), a druga u okretanju ekspresionističkoj gesti i kromatici (od 1976). Tim svojim korjenitim obratom, što ga je teorijski obrazložio, svrstava se među začetnike tzv. nove slike u hrv. umjetnosti 80-ih godina. Obje faze povezuje njegovo stalno zanimanje za pikturalnu strukturu i naglašavanje subjektivnosti vizije (*Djevojka s cvijetom*, 1982). Izražajnost njegovih slika u novijem razdoblju 1982—90. istaknuta je otvorenim koloritom i ekspresivnom figurativnošću (*Glave u profilu*, 1985; *Slijepi Orfej*, 1986; *Zagrljaj*, 1987). Od 1991. gustim ekspresivnim namazima promišljeno gradi prepoznatljivu strukturu slike (*Poruka*, 1993; *Pogled strepnje*, 1994). Slika teme religiozne sadržaja. Samostalno je izlagao u Opatiji, Zagrebu, Milanu, Osijeku, Grazu, Münchenu, Varaždinu, Dubrovniku, Sarajevu i Dortmundu.

LIT.: R. Putar, Đuro Seder (katalog), Zagreb 1964. — Z. Mrkonjić, Druga svjetlost Đure Sedera, ŽU, 1967, 5. — N. Baljković, Gorgona (katalog), Zagreb 1977. — Z. Rus, Apstraktna tendencije u Hrvatskoj 1951—1961 (katalog), Zagreb 1981. — M. Susovski, Đuro Seder (katalog), Zagreb 1981. — J. Denegri, Đuro Seder, ŽU, 1982, 33—34. — Z. Markuš, Pogled na osamdesete godine (katalog), Sarajevo 1985. — Z. Rus, Đuro Seder (katalog), Dubrovnik 1987. — V. Kusik, Đuro Seder (katalog), Zagreb 1988. — I. Šimat Banov, Z. Rus, V. Kusik i V. Maleković, Đuro Seder (katalog), Zagreb 1989. — Z. Rus, Đuro Seder (katalog), Zagreb 1994. Ž. Kć.

SEELOS, Gottfried, slikar (Bolzano, Italija, 1832 — ?). Akademiju završio u Beču. Putovao po Tirolu, Italiji i našim krajevima slikajući pejzaže i vedute (akvarel *Motiv iz Rijeke*, iz zbirke dra Cattija, danas u Modernoj galeriji u Rijeci). Bio je pod utjecajem Josefa Sellenjaja.

LIT.: B. Vižintin, Istra i Hrvatsko Primorje, u katalogu: Slikarstvo XIX. stoljeća u Hrvatskoj, Zagreb 1961, str. 49, 213. — Isti, Umjetnička Rijeka XIX. stoljeća, Rijeka 1993.

SEGET, selo Z od Trogira. Okolica je nastanjena već u prapovijesti. Na brdu Sutliji iznad sela bili su rim. kamenolomi bijelog kamena (nalazi natpisa, obrađeni ulomci). Nekoliko srednjovj. crkava (Sudanel, Sv. Ilija i Sv. Vid, sa srednjovj. grobnim pločama) dokaz su života toga kraja u razdoblju

D. SEDER, *Djevojka s cvijetom*